

P+

SPECIAL

Jaargang 18
Week 4 | 2020

Vietnam
eert oudste
bomen

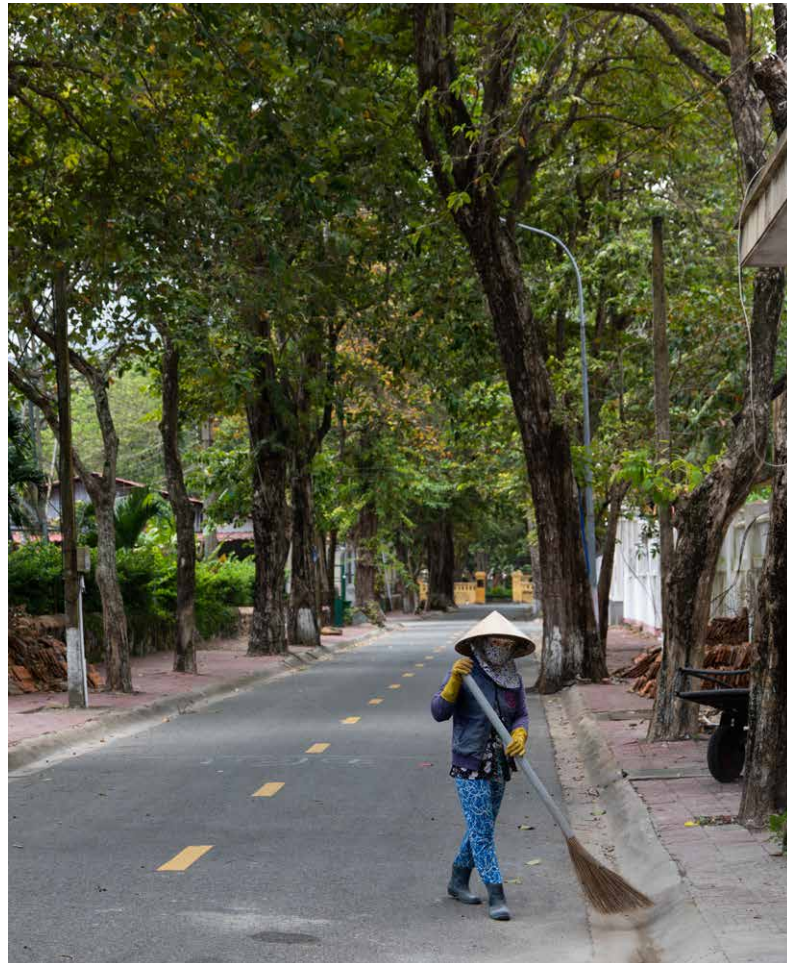
Een Heritage Tree op de
Con Dao-eilanden.
8°41'03.4"N 106°36'27.2"E

Bomen als monument

Op het plein van een voormalige gevangenis op Con Dao waren de oude Heritage Trees getuige van de martelingen van Vietnamese politieke gevangenen door de Fransen. Nu speelt de wind er met een strooien hoedje.
8°41'06.4"N 106°36'36.8"E

Erebomen

In Vietnam krijgen de oudste en de meest belangrijke bomen van het land een beschermde status. Ze gaan door het leven als Heritage Trees. Is dat een idee voor Nederland? Ook wij weten waar onze oudste en hoogste bomen staan. Hoe wordt daar in de Tweede Kamer over gedacht?

Een straat tropische amandelbomen op het eiland Con Dao geniet de beschermde status van Heritage Tree. [8°40'59.3"N 106°36'32.0"E](#)

Standbeelden staan op pleinen. Daar herinneren ze aan een beroemd staatsman, een geliefd schrijver of een topvoetballer. Maar niet dit monument. Om het te zien moet er een tripje worden geboekt naar een onbewoond eiland. Er moet een boot worden gecharterd om de overtocht te maken. En moet een paadje worden gevolgd door een beschermend natuurpark waar een lange slang in een struiken hangt, zo dun als een breinaald en zo groen als een fluorescerende markerstift. En daar staat dan eindelijk het hoogtepunt van de jungletocht. Aan de rand van het bos, daar waar het water met vloed het land raakt. We staan stil voor een betonnen plaquette die nog het meeste lijkt op een grafsteen met daarop de afbeelding van een engel. Dat is het niet. Het is een gedenksteen voor een nog springlevend boom. Of beter gezegd: een boompje. Het is zeker geen imposante woudreus van tientallen meters. “Zo hoog groeit de zwarte mangrove niet”, legt onze gids en parkwachter Hùng uit. “Maar dit exemplaar is wel de oudste in zijn soort in heel Vietnam. Daarom is dit een Heritage Tree.”

In het hoofdstadje van de Vietnamese eilandenarchipel Con Dao, in de Zuid-Chinese Zee, staan meer van zulke monumentale bomen. Niet altijd met een steen, maar toch wel met een bordje op de stam getimmerd. Soms is ook de bast aan de stam witgeschilderd, omdat de boom zo omvangrijk is geworden dat het monument niet alleen de hele stoep heeft veroverd, maar

Een eiland vol beschermde bomen

ook een stuk van de rijweg. Dat is oppassen in het donker, zeker voor toeristen op motorbikes die hier niet op bedacht zijn. Er moet flink worden uitgeweken. Of geremd, als er toevallig tegenliggers zijn. Dat zijn we in Nederland allemaal niet gewend. Wanneer bij ons de wortels van een populier het asfalt van een fietspad ook maar iets gaan oplichten, gaat het hele rijtje populieren tegen de vlakte. In ons land kan een landelijk weggetje met honderden zomereiken van anderhalve eeuw oud zomaar bedreigd worden wanneer daar een automobilist om het leven is gekomen, zoals in de Achterhoek gebeurde, op de provinciale weg tussen Ruurlo en Groenlo.

Anders dan in de verkeerschaos van steden als Ho Chi Minh City is het op het idyllische Con Dao zalig schoon en rustig. Niemand die de stilte verstoort op het voormalige gevangenis-complex Phu Hai, waar de Fransen bijna een eeuw geleden hun politieke gevangenen martelden. De Heritage Trees (*Terminalia catappa*, oftewel Malabar amandelbomen) op het plein van dit historische complex moeten de gruwelen nog hebben meege maakt. Vandaag gebeurt er niet veel meer dan dat een windvlaag het strooien hoedje van het hoofd van een schoonmaakster waait. Ze moet rennen om haar *nón lá* weer te pakken te krijgen.

In totaal staan er meer dan tachtig erkende monumentale bomen op de zestien eilanden van het Con Dao National Park. Ook bij de nieuwere gevangenissen, waar de Franse kolonistator de beruchte ‘tjigerkooien’ ontwikkelde. Het zijn kleine cellen zonder plafond maar in plaats daarvan tralies, waar cipiërs met lange stokken de gevangenen vanaf een loopbrug konden steken. De Amerikanen namen deze praktijken tijdens de oorlog in Vietnam over, tot een congrescommissie de schande wereldkundig maakte. Zoals de Vietnamezen deze zwarte geschiedenis levend houden met natuurgetrouwe poppen in martelsituaties, zo houdt een nationale organisatie voor natuur en milieu de leeftijd van de groene ‘ooggetuigen’ nauwgezet bij. Op de website van een onder een ministerie opererende organisatie zijn de leeftijden van de oudste bomen op Con Dao te zien: 399 jaar, 382 jaar, 278 jaar.

Ook al is hun aantal in deze archipel overweldigend, op het vasteland van Vietnam staan nog veel oudere exemplaren. In Da Nang staat een ‘banian tree’ (*Ficus begalensis*) van 800 jaar, luisterend naar het koosnaampje ‘My Khe’. Het is volgens de Vietnamezen een van de zes mooiste bomen op deze planeet. In Do Son staat een vijgenboom die al duizend jaar oud moet zijn, de ‘Tree God’. In een bos in de provincie Quang Nam staan maar liefst 725 gigantische ‘Po Mu’ bomen (*Fokienia hodginsii*) waarvan er ook meerdere een eeuw oud zijn. Deze boomsoort staat op de rode lijst van bedreigde soorten van de IUCN. Ook daarom werd het complete bos bijgeschreven in het nationale Heritage register.

De levende monumenten op de Con Dao-eilanden staan soms diep verscholen in het tropische bos. [8°43'51.8"N 106°37'10.6"E](#)

Vietnam telt inmiddels over het hele land verspreid 970 Heritage Trees, van 70 verschillende boomsoorten.

Zo belangrijk wordt deze erkenning gevonden, dat in Vietnam plaatselijke leiders aanwezig zijn bij de plechtigheid wanneer een boom officieel tot nationaal erfgoed wordt benoemd. Soms zelfs met een blaaskapel erbij en uitgebreide toespraken. Toch is de praktijk nog niet zo oud. Nog geen tien jaar geleden werd begonnen met het geven van een status aan bomen, die belangrijk zijn door hun leeftijd, hun omvang, hun lengte, hun schoonheid, hun bijzondere genetisch materiaal, of uit cultureel-historisch belang.

De UNESCO startte deze ontwikkeling, door in 2013 richtlijnen op te stellen voor de ‘Implementation of the World Heritage Convention’. Het kan beschouwd worden als het sluitstuk van een beleid dat in 1992 startte en tot doel had om culturele landschappen in kaart te brengen, plaatsen waar een bijzondere interactie bestaat tussen de natuur en de bewoners. Maleisië stak nog eerder dan Vietnam in op deze ontwikkeling door het formuleren van een wettelijk kader ter bescherming van de Taiping Lake Garden in Perak. Juristen, gespecialiseerd in stadsplanning, ontwikkelden een ‘Tree Preservation Order (TPO)’ die de lokale autoriteiten de bevoegdheid geeft om bomen te beschermen in het publieke belang. In 1995 kreeg

deze TPO in Maleisië wettelijke kracht als amendement bij de ‘Town and Country Planning Act’. Sindsdien kunnen autoriteiten opdracht geven belangrijke bomen te beschermen of te behandelen voor ziekte, wanneer de boom een bijzondere waarde heeft of als soort bedreigd is met uitsterven. Het nieuwe beleid leidde tot een inventarisatie van soorten en de ontdekking hoe bijzonder de rain trees (*Samanea saman*) van 130 jaar oud in het park waren.

Dat bomen in Zuidoost-Aziatische landen zo oud konden worden, heeft ook met geloof te maken. Bomen bij tempels genieten in Vietnam al vele eeuwen bescherming; de bevolking gelooft dat ze onderdak bieden aan geesten. Wie zo’n tempelboom omkapt, zal gestraft worden door een woudgod. De dader zal sterven en als hij pech heeft ook de rest van zijn familie of andere dorpsgenoten. De allereerste negen ‘Heritage Trees’ die op 26 januari 2011 in Vietnam een erkenning kregen (*Mangifera foetida*) stonden dan ook bij de Voi Phuc tempel, in de Vietnamese hoofdstad Hanoi. Het eilandenrijk Con Dao volgde niet veel later in juni 2012 met een uren durende ceremonie georganiseerd door ‘The People’s Committee of Con Dao’. Ook hier staan enkele Heritage Trees als bewaker bij tempels.

Website [VACNE, de Vietnam Association for Conservation of Nature and Environment.](#)

Waar staan de oudste bomen van Nederland?

632 jaar

De oudste boom van Nederland staat in Oisterwijk en is ongeveer 632 jaar. De zomertinde is te vinden achter het oude gemeentehuis. Geplant omstreeks 1388 plaatsten de Noord-Brabanders er eind 15e eeuw een kapel naast met een daarin een Mariabeeld. Sindsdien heet de boom 'Marialinde'. Hoog is de recordhouder niet. Een veel jongere linde even verderop, in de schitterende bomentuin aan de Heusdensebaan 7, telt maar liefst 24,80 meter.

520 of 800 jaar

Maar misschien is oudste boom de 'Uiverboom', ook wel de 'Duizendjarige eik' genoemd. Volgens sommige boomkenners telt dit monument 'nog maar' 520 lenten, maar volgens anderen is zij tenminste al 800 jaar. De boom zou al in 1376 beschreven zijn

◀ Fotograaf Norbert van Onna stond 's nachts op om het eerste zonlicht op kasteel Doornenburg en de 'Duizendjarige eik' te kunnen vangen, misschien wel de oudste boom in Nederland. 51°53'57.6"N 6°00'00.2"E

en moet toen dus al fors van omvang zijn geweest. De boom staat vlakbij kasteel Doornenburg in Doornenburg, Gelderland, niet ver van de plek waar de Batavieren de Rijn af kwamen zakken. De stam van deze eik is helemaal hol. Je ziet hier in gedachten de stripheld Olie B. Bommel en Tom Poes de poort van het kasteel uit wandelen. Marten Toonder tekende voor het kasteel altijd een boom die aop de 'Duizendjarige eik' lijkt.

373 jaar

Ook fruitbomen kunnen oud worden. De juttepeer (*pyrus communis*) op het terrein van het Heilige Geesthofje in Den Haag is omstreeks 1647 aangeplant en telt nu dus zo'n 373 jaar. De peer bloeit nog steeds. Helaas staat ze op een privéterrein en is alleen op Open Monumentendagen te bewonderen. Drie jaar jonger is een andere nutsboom, een tamme kastanje in het Kastanjedal in Beek, Gelderland. De boom is zo dik en zo hol dat je je er als volwassen mens in kunt verstoppen. Je voelt je dan wel heel klein. Misschien kreeg de kastanje om die reden wel de liefkozende bijnaam 'Kabouterboom' mee. Er zouden maar liefst

drie kabouters tegelijk in passen, volgens de overlevering.

De inventarisatie van de oudste, hoogste en dikste bomen in Nederland is te vinden op de website [Monumentaltrees](#).

> 80 jaar

De Bomenstichting maakte het mogelijk per provincie naar monumentale bomen te zoeken. De digitale kaart is gemaakt op basis van een inventarisatie die leidde tot het Landelijk Register van Monumentale Bomen, waarin 1500 solitaire bomen, lanen en boomgroepen in zijn opgenomen. De opgenomen bomen zijn echter nooit jonger dan 80 jaar en moeten zeker nog 10 jaar te leven hebben.

Waar blijft erkenning voor Nederlandse

Het omkappen van bomen leidt in Nederland keer op keer tot emotionele protesten. Toch heeft al het ongenoegen nog niet geleid tot een landelijke wet- of regelgeving die onze eigen monumentale bomen en -lanen de beschermde status van Rijksmonument biedt. Zelfs niet na onderzoek van de Bomenstichting waaruit bleek dat een boom van 150 jaar oud evenveel CO₂ opslaat als 500 bomen van tien jaar oud.

Het thema heeft voor de regering blijkbaar geen urgentie. Dat merkten ook de twee Kamerleden Laura Bromet (GroenLinks) en Frank Futselaar (SP), die op 9 oktober 2019 de initiatiefnota 'Nationaal Bomenplan' indienden. Minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit beloofde de parlementariërs een reactie, maar die is tot op heden uitgebleven.

“Als deze Rijksdienst gebouwen kan beschermen, dan kunnen ze bomen toch ook als cultureel erfgoed meenemen?”

Dat is heel erg jammer, zegt Bromet, want ze stelde onder andere voor: 'Verken de mogelijkheden met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om de monumentale bomen uit het Landelijk Register voor Monumentale Bomen integraal op te nemen als Rijksmonumenten'.

Waarom verwijst Bromet naar deze Rijksdienst? “Mij maakt het niet zoveel uit hoe de monumentale bomen of lanen met bomen beschermd worden. Maar aansluiten bij bestaande regelingen kan het proces wel versnellen. Dus als deze Rijksdienst gebouwen kan beschermen, dan kunnen ze bomen toch ook als cultureel erfgoed meenemen?”

De twee Kamerleden verzochten minister Schouten ook om de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) aan te sporen om monumentale bomen in alle gemeenten van Nederland een juridische status te geven. Nu heeft nog slechts de helft (57 procent) van de gemeenten een beschermende 'lokale bomenlijst'.

monumentenbomen?

Bromet ziet wel wat in de aanpak van Vietnam, door bijzondere bomen een officiële erkenning met bijbehorende plaquette te geven. “Bordjes en wegwijzers zijn er nu ook wel, zoals in Laren (Gelderland). Daar staat de 'Dikke Boom' uit het liedje van Annie M.G. Schmidt: 'Ik heb een tante en een oom, die zitten in een eikeboom, een eikeboom in Laren'. Maar ook die boom is geen landelijk Rijksmonument, ook al wordt er heel goed door particulieren voor gezorgd. Ook staan er monumentale bomen op terreinen van Natuurmonumenten en andere particuliere terreinbeheerders, waar niet meteen iemand met een kettingzaag naast staat. Nederland heeft heel veel decentraal geregeld. Dat is aan de ene kant heel goed, maar aan de andere kant ontbreekt het landelijke overzicht en is er geen landelijk beleid.”

Om te voorkomen dat bomen die een monumentale status verdienen vroegtijdig gekapt worden, vinden de Kamerleden het van belang dat alle gemeenten de 'voorbeschermingsregel' invoeren. Deze regel zorgt ervoor dat bomen worden

“Ik heb een tante en een oom, die zitten in een eikeboom, een eikeboom in Laren”

ANNIE M.G. SCHMIDT

beschermd tegen kap of aantasting totdat er een beslissing is genomen over de vraag of de boom wel of niet in aanmerking komt om op de lijst van beschermde bomen te worden geplaatst. Op dit moment hanteren nog slechts vijf gemeenten deze regel, die burgers de mogelijkheid biedt om een geliefde boom op de 'bomenlijst' te plaatsen.

Bromet vindt het niet bezwaarlijk dat bordjes voor een boom gebruikt worden voor toeristische doelen. “Dat is een heel legitieme reden. Je ziet dat er behoefte aan is. Er wordt nu ook een 'Boom van het Jaar-verkiezing' gehouden en daar deden vorig jaar tienduizend mensen aan mee. Bordjes zijn altijd goed.”

Hoe oud is de oudste boom van Europa?

4000 jaar

De oudste bomen van Europa ontkiemden al 2000 jaar voor de geboorte van Christus. De olijfbomen zijn te vinden in Griekenland en Italië. In Turkije staat een taxus die ook op een leeftijd van 4000 jaar wordt geschat. De monumentale olijfbom op het eiland Kreta is niet hoog, maar telt wel een omtrek van 8,35 meter. Deze boom in Ano Vouves bij Chania weet zich omringd door duizenden jongere olijfbomen. En heeft zelfs een eigen

museum, waar de bezoekers vooral verrukt zijn over de goedkope Griekse bonensoep.

3000 jaar

Andere boomsoorten die heel oud kunnen worden zijn de tamme kastanje, waarvan er drie exemplaren van drieduizend jaar oud in Italië staan. Hetzelfde land telt ook drie Europese lariksen van dik tweeduizend jaar. In Spanje is een Spaanse jeneverbes en een Zomereik te vinden van tweeduizend jaar.

De twee oudste Oosterse platanen staan in Turkije en Georgië.

2000 jaar

De 'Olivastro di Luras' in Italië is onder toeristen lang niet zo beroemd als die in Kreta. Ondanks de omtrek van 11,60 meter valt deze olijfbom in het noordoosten van Sardinië op door afgebroken en dode takken. Ook bij bomen komt ouderdom met gebreken. De eveneens tweeduizend jaar oude Taxus in Turkije staat in het noorden van het land, niet ver van de Zwarte Zeekust. De boom meet een hoogte van 26,50 meter. In totaal telt het register van monumentale bomen 41.347 exemplaren, met veel aandacht voor de mammoetbomen (*Sequoiadendron giganteum*), waarvan de hoogste in Californië tot 83 meter hoogte reikt. Ter vergelijking: de Domtoren meet 112 meter. Zo hoog zijn deze bomen bij ons nog niet. De soort is in Europa pas voor het eerst vanaf 1852 aangeplant. De hoogste van 45 meter is te vinden op het domein van château Bleu in Trooz, België, niet ver onder Maastricht. Deze mammoetboom is aangeplant in de periode 1881-1883. De hoogste mammoetboom in Nederland staat in Rhederoord en meet 40,2 meter, geplant in 1868.

De website [Monumental Trees](#) verzamelt de oudste bomen in heel Europa.

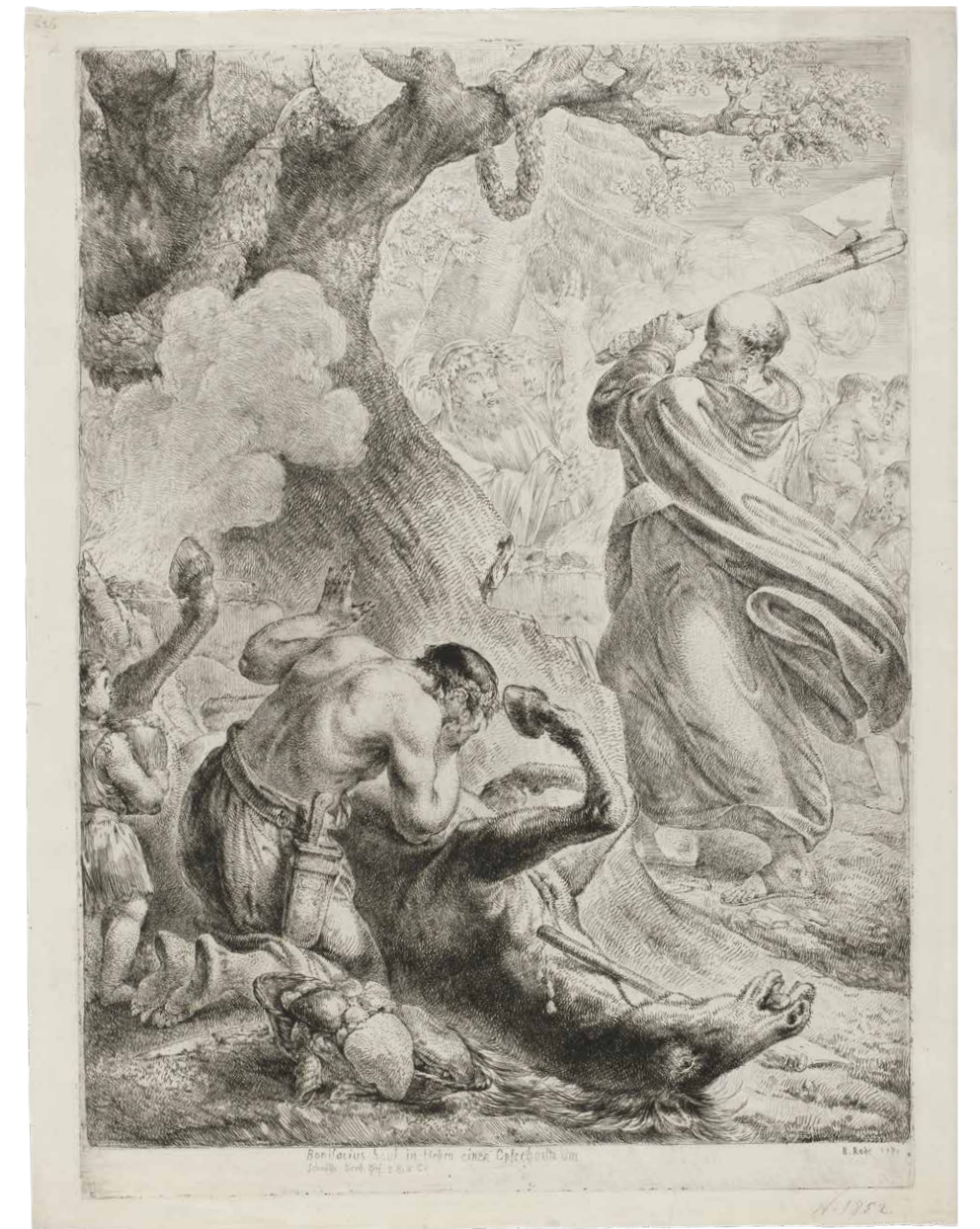
De olijfbom in Vouves op Kreta is niet alleen de oudste boom van Europa, maar ook de oudste olijfbom ter wereld. Hier vastgelegd door Johan Wieland. [35°29'48.2"N 23°47'08.6"E](#)

Is Bonifatius vermoord vanwege een eik?

Vroeger moest je het er op school in stampen: '754: Bonifatius bij Dokkum vermoord'. Maar waarom de heidense Friezen de bisschop nou om het leven brachten? Volgens de schrijver Atte Jongstra was het omdat de 'rabiatische Bonifatius' hun heilige eik had omgehakt. Onder het beschermende bladerdak eerden de Friezen hun natuurgoden en brachten er offers. De katholieke missionaris had het daarom niet zo op die bomen. In de huidige Duitse deelstaat Hessen had hij al eerder - in 723 - de bijl gezet in de reusachtige 'Donareik', om vervolgens van het hout een kapel te laten timmeren. Volgens Jongstra liet Bonifatius in Europa 'een spoor van omgehakte heilige eiken achter': "De dood van Bonifatius te Murmurwoude is te danken aan het ecologisch verzet van de Friezen uit de streek: 'Van onze eiken blijf je met je papenpoten af.'" Zo staat in het manuscript van zijn nog te publiceren nieuwe boek.

Jongstra heeft meer correcties op de geschiedenis. Er bestaan schilderijen waarop te zien is dat Bonifatius om het leven werd gebracht door zwaarden. De schrijver meldt dat dit houten knotsen moeten zijn geweest, afkomstig van de geveld eik van de Friezen. Bonifatius is dus niet neergestoken, maar tijdens een ochtendlijke veldslag doodgeslagen, evenals zijn gewapende escorte.

Een gravure toont hoe Bonifatius persoonlijk de bijl zet in een heilige eik in Geismar, Hessen. Uit de collectie van het Rijksmuseum.

► In de **initiatiefnota** bepleiten de Kamerleden verder een nationale bossenstrategie. Er moet op elke Nederlander 1 boom bij geplant worden, oftewel: 100 duizend hectare bos voor 2040. In steden moeten er *tiny forests* komen, bossen ter grootte van een tennisveld. Graag met zoveel mogelijk inheemse soorten erbij, die 'oud mogen en kunnen worden', aldus de twee Kamerleden. Bromet: "Het is eigenlijk heel simpel: als een oude boom verdwijnt, krijg je daar niet zomaar een soortgelijk monument voor terug. Daarom ben ik ervoor om zoveel mogelijk van de monumentale bomen die nu geïnventariseerd zijn formele bescherming te bieden. Ik zie het liefste dat het samenstellen van die lijst een participatief proces is, waar zoveel mogelijk mensen aan meedenken, zoals aan de Boom van het Jaar verkie-

zing. Voor mij hoeven heus niet altijd de alleroudste bomen op die lijst te komen. Een grappige boom kan natuurlijk ook." ■

Download van de complete initiatiefnota 'Nationaal Bomenplan'
Website [De Boom van Jaar Verkiezing](#)

.....
+ TEKST JAN BOM
+ FOTOGRAFIE NORBERT VAN ONNA, JOHAN WIELAND EN P+ PEOPLE PLANET PROFIT
+ ART DIRECTION BUREAU BOUDEWIJN BOER EN STUDIO 10
+ UITGEVERIJ ATTICUS BV
+ [WWW.P-PLUS.NL](#)

"Op de **monumentenlijst** kan natuurlijk ook een hele grappige boom komen te staan"

Een bijna carnavaleske boom is de 'dikkepikkebeuk' op landgoed De Hoevens in Alphen, die in haar groei een fier weidepaaltje opslokte. [51°29'15.6"N 4°59'13.9"E](#)